

Bagi Gábor:

ÖNISMERETÜNK KÖNYVEI

- A Jászok Egyesületének kiadói tevékenységéről -

A Jászságból a török kiűzését követően jelentős népesség áramlott ki az ország környező tájegységeire, s különösen felgyorsult ez a folyamat századunkban, az ipari jellegű elvándorlás megjelenésével. Az elszármazott jászok, jászságiak azonban máig is élénken őrzik származásuk, sajátos történeti múltjuk, az egykor privilegizált Jászság, illetve Jászok emlékeit. 1990-ben alakult újra Budapesten a Jászok Egyesülete, mely az elszármazottak tömörítését, egybefogását tűzte ki céljává, akárcsak az 1945 előtt Czettler Jenő által szervezett hasonló nevű szervezet. Ez céljává tűzte ki egyebek mellett a jász öntudat és a hagyományok ápolását, a Jászság településeivel, szervezeteivel való kapcsolattartást, a tehetséges jászsági fiatalok segítségét, s mindezen elképzelések finanszírozására létrehozta a Jászságért Alapítványt, mely a terület tudományos kutatását is támogatja. A Jászok Egyesülete az elmúlt négy esztendőben számos helyi szervezetet hozott létre, összejöveteleket, találkozót szervezett, s végül, de nem utolsó sorban számos, ma már unikumnak számító, nehezen hozzáférhető, jászsági vonatkozású könyvet is megjelentetett reprint kiadásban. Az egyesület könyvkiadói tevékenysége s az elfogadható árak lehetővé tették, hogy a helytörténet és a hagyományok iránt érdeklődő jászsági családok könyvespolcaira eljussanak ezek a kiadványok.

A Jászok Egyesülete megalakulását követően elsőként *Fodor Ferenc* (1887-1962) *A Jászság életrajza* című munkáját jelentette meg 1991-ben. A "jászok bibliájaként" emlegetett könyv a szerző közel egy évtizedes tudományos kutatómunkájának összegzése és a XX. század első felében a megyei történeti-helytörténeti kutatás talán legnagyobb teljesítményének. 1942-es első kiadást követő jó ötven évben ugyan a történeti, néprajzi és földrajzi szakirodalom a szerző több megállapítását módosította és tette árnyaltabbá és mindazonáltal a Jászság első nagy monografikus feldolgozása terjedelmét, színvonalát, adatbázisát, forrásanyagát tekintve is akkora vállalkozás volt, hogy az mindmáig alapmunkának tekintendő, s alapmunkaként használatos. A Jászság 1960-1970-es években meginduló komplex történeti, néprajzi, régészeti, szociológiai kutatását egyértelműen Fodor Ferenc alapozta meg ezzel a könyvvel.

Gyárfás István (1822-1883) *A Jász-kunok története* című négy kötetes nagy monográfiája 1992 végén jelent meg újra. Ez a kezdetektől a török kiűzéséig

tárgyalja a jászok és kunok történetét. A szerző korai halála miatt teljesen kiadatlan maradt a munka jórészt már elkészült ötödik kötete, mely az 1745-ös redempcióig vitte tovább a témát. (Sajnos e kézirat sorsa máig ismeretlen.) A szerző halála után megjelent negyedik kötet kiadási munkálataiban Széll Farkas vett részt. A Jászkunság legnagyobb monografusának tartott Gyárfás István monografikus feldolgozásának kötetei 1869 és 1885 között jelentek meg. Az eltelt száz esztendőben e témában is igen sok új tudományos eredmény született. Így a munkának főként a jászok és kunok beköltözése előtti történetével, illetve a nomád népek történetével kapcsolatos részei avultak el, minthogy annak megírásakor a szerző eleve csak a magyar krónikákra és az antik szerzőkre támaszkodhatott. Ez végeredményben érthető is. A magyar történetírás a XIX. század második felében nyerte el alapvető szervezeti kereteit, s ekkortól vált valóban tudományossá, szakszerűvé, s az európai történeti kutatás is ekkor kezdte meg feltárni azokat az arab, perzsa, kínai, türk, örmény, grúz stb. forrásokat, melyek a mai modern orientalisztika alapjául szolgálnak. A harmadik és negyedik kötet hatalmas okleveles anyagon alapuló középkori részei viszont némi kritikával máig is jól használhatók, nagy haszonnal forgathatók. Gyárfás István munkája a XIX. század harmadik negyedében a magyar történetírás egyik legjelentősebb produktuma volt, melyet a kor történetírói erényei, hiányosságai egyaránt jellemeznek.

Ugyancsak 1992-ben jelent meg *Herbert János :Jászárokszállás nagyközség monográfiája* című munkája, az 1927-es első kiadást követően. Herbert János könyvének jelentősége 1944 után sajnálatos körülmények folytán értékelődött fel. Jászárokszállás város levéltári anyaga ugyanis a második világháború végén teljesen megsemmisült, csakúgy mint Jászladányé, valamint Jászfelsőszentgyörgyé. Így legfeljebb a Jászkun Kerület központi levéltárának egyes anyagai alapján van a kutatóknak igen korlátozott, s sok időt és fáradságot követelő lehetősége arra, hogy a monográfia adatbázisát továbbiakkal bővítse. Emiatt főként a munka XVIII-XIX. századi gazdálkodással, társadalommal kapcsolatos adatai, valamint néprajzi vonatkozásai értékesek napjaink helytörténeti kutatói számára.

1993-ban került újra kiadásra *Palugyay Imre (1818-1866) Jász-Kún Kerületek s Külső-Szolnok vármegye leírása* című statisztikai jellegű munkája, mely eredetileg a szerző "Magyarország történeti, földirati s állami legújabb leírása" című sorozatának harmadik köteteként jelent meg 1854-ben. Ez már nem csupán a Jászság, illetve a Jászkunság leírását tartalmazza, hanem Külső-Szolnok vármegye címszó alatt a mai Jász-Nagykun-Szolnok megye nem jászkun, azaz egykori hevesi úrbéres részeinek településeit is. Az adatait az önkényuralmi idôszak első

éveiből hozó kiadvány értékét a kutatók számára két tényező is növeli. Egyrészt az, hogy a Jászkun Kerület 1849-1876 közötti központi levéltári anyaga rendkívül töredékes, jegyzőkönyvek nem maradtak meg e negyed évszázadról, s az iratanyag döntő többsége is megsemmisült. Ugyanakkor megyénk nem jászkun településeinek 1945 előtti levéltári anyaga is szinte teljesen elpusztult. A kiváló statisztikus, Palugyay Imre munkája tehát egy kimondottan forrásszegény időszakra hoz igen pontos, átfogó adatokat, s rajzol igen részletes képet az egyes településekről.

E soraink megjelenésekor már kapható a Jászok Egyesületének legújabb könyve, *Horváth Péter (1756-1829) Értekezés a kunoknak, és jászkoknak eredetéről, azoknak régi és mostani állapotjokról* című munkája. A latin és magyar nyelven egyaránt kinyomtatott könyv magyar változata 1823-ban jelent meg. A jákóhalmi születésű Horváth Péter előbb a Jász Kerület, majd a Jászkun Kerület központi igazgatási szerveinél töltött be fontos tisztségeket, így valamennyi jászkun települést jól ismerte. Munkája nagyobbik felében a Jászkunság falvait, mezővárosait és pusztáit írja le, részletesen kitérve a gazdálkodásra, a mezőgazdasági művelésre. (Nem zárható ki, hogy Horváth Péter Bedekovich Lőrincnek a Jászkunságot a XVIII. század végén leíró munkájának elkészítésében is közreműködött.) Emellett még kitér a jászkun jogok, a közigazgatás, a bíráskodás ismertetésére is.

A Jászok Egyesülete könyvkiadói tevékenységének bemutatását ezzel még távolról sem zártuk le, hiszen az hozzájárult a Tájak - Korok - Múzeumok sorozatban kiadott, Jászárokszállás és Jászszentandrás nevezetességeit bemutató füzet megjelentetéséhez is. Hogy Horváth Péter munkája után milyen könyvek kiadására kerül még sor, azt egyelőre nem ismeretes. Reméljük azonban, hogy még számos, pillanatnyilag még unikális ritkaságot tesz majd a nagyközönség számára könnyen elérhetővé.